

לשקף בנאמנות את העבר

תיאור דמותו ופועלו של אדם מן
העבר הרחוק נתקל בקשיים רבים
באיתור ואימות הפרטים אודותיו

עיצוב בול דואר, הכולל גם מידע כתוב וגם מידע חזותי, מחייב את העוסקים במלאכה לבצע תחקיר מעמיק ויסודי על מנת לאתר תמונות, מפות וקטעי ספרים המתארים את נושא הבול. יש לוודא כי פריטי מידע אלו משקפים נאמנה את הנקודות שמבקש המעצב לשלב בבול.

סדרת בולי נשים

בשנים 1991 - 1992 הנפיק השירות הבולאי סדרת בולים שנועדה לשפוך אור על פועלן של מספר נשים אשר הותירו את חותמן על תולדות עם ישראל בתחומי עשייה שונים. הבולים הונפקו בשלוש פעימות נפרדות.

שרה אהרונסון

לאה גולדברג

רחל המשוררת

דונה גרציה (נשיא)

רחל ינאית בן-צבי

רבקה גובר

חנה רובינא

סדרת בולי נשים

המעצבת, רות (בקמן) מלכא, בחרה לארגן את המידע המופיע בכל אחד מן הבולים במתכונת אחידה.

בגוף הבול שילבה המעצבת שלושה ציורים המציגים את דמותה של האישה

בחלקו העליון של שובל הבול שולבה תמונה הקשורה לחייה של האישה

בתחתית שובל הבול שולב ציטוט המשקף היבט מסוים מחייה של האישה

סדרת בולי נשים

שש מתוך שבע הנשים שנכללו בסדרת הבולים פעלו במהלך המאה ה-20, ולא היה כל קושי לאתר את פריטי המידע הדרושים על מנת לשלב אותם בעיצוב הבול.

הדברים היו שונים לחלוטין באשר לייצוג דמותה ומעשיה של דונה גרציה (נשיא), אשר חיה ופעלה במחצית הראשונה של המאה ה-16.

דונה גרציה (נשיא)

דונה גרציה נשיא נולדה בשנת 1510 בפורטוגל. משפחתה, משפחת נשיא, הייתה מאנוסי פורטוגל, ולפיכך הוענק לה שם נוצרי – ביאטריס דה לונה. בהיותה בת 18 נישאה לפרנסיסקו מנדס שעסק בבנקאות בין-לאומית והיה בעל רכוש רב. ב 1536 עם מות בעלה ועם התגברות פעולתה של האינקוויזיציה בפורטוגל, ברחו דונה גרציה אל אחי בעלה, לאנטוורפן.

דונה גרציה הצליחה להוציא את רכושה מפורטוגל ומבסיסה החדש החלה לפעול להפסקת פעילות האינקוויזיציה ולהברחת יהודים מפורטוגל. בשנת 1542 מת אחי בעלה, ומחשש להחרמת הרכוש בידי השלטון החמדן, נאלצה גרציה לברוח שוב והפעם לוונציה.

בוונציה עשתה דונה גרציה חיל והפכה לסוחרת גדולה ועשירה, אולם דווקא הרכוש הרב הפך לה לרועץ. השלטונות אסרו אותה בחשד שהיא שומרת בסתר על חוקי היהדות, ורק לאחר כשלוש שנים, ולאחר התערבותו של הסולטן הטורקי לטובתה, שוחררה דונה גרציה ועברה (1550) לדוכסות פרארה שבאיטליה.

דונה גרציה (נשיא)

בחסותו של הדוכס המקומי שבה דונה גרציה בגלוי לדת היהודית, פעלה רבות למען הקהילות היהודיות השונות באירופה, ובעיקר לטובת אנוסי פורטוגל מולדתה.

בשנת 1553 עברה דונה גרציה להתישב בקושטא והמשיכה משם את פעילותה למען היהודים. בין היתר ניסתה לשכנע את השלטון הטורקי שיאשר לה להקים בטבריה מרכז יהודי, ואף הצליחה להשיג בשנת 1558 זיכיון על אזור טבריה והכפרים שסביבה.

דונה גרציה נפטרה בשנת 1559, ולא זכתה להגשים את חלומה בדבר הקמת המרכז היהודי בטבריה.

מקור: ויקיפדיה

קושטא, היא איסטנבול, בשנת 1554

כיצד נראתה דונה גרציה?

השאלה היכן משיגים את דיוקנה של דונה גרציה, אשר חיה כאמור לפני יותר מ-400 שנה, נפתרה בעזרתה הפעילה של... דונה גרציה עצמה. בשנת 1551 לערך, בהיותה בפרארה, הטביעה דונה גרציה מדליון הנושא את דיוקנה ואת שמה "גרציה נשיא".

מקור: ויקיפדיה

מדליון "גרציה נשיא" שהוטבע בשנת 1551

כיצד נראתה דונה גרציה?

דמותה של דונה גרציה עובדה על ידי מעצבת הבול לתמונה מודרנית המבוססת על הפרטים המופיעים במדליון.

איזו תמונה ראוי לשלב בשובל?

דונה גרציה פעלה רבות למען העיר טבריה, והיה זה אך טבעי לבחור בנופה של עיר זאת לצורך עיטור שובל הבול. תמונות של טבריה המודרנית יש למכביר, אולם מהיכן יילקח תיאור נופה של טבריה במאה ה-16?

ובכן, אין ציור של טבריה מהמאה ה-16, אבל מהמאה ה-17, יש! בשנת 1681 צייר אמן הולנדי בשם קורנליס דה ברוין את נופה של טבריה.

על עבודתו של האמן החשוב הזה כתב אלי שילר בספר "ירושלים וארץ ישראל בתחריטים והדפסים עתיקים (1483-1800)":

"דה ברוין היה הצייר החשוב ביותר שביקר בארץ ישראל עד המאה הי"ט, והראשון שהנציח באופן שיטתי ובנאמנות יחסית, רבים מנופיה ואתריה. דה ברוין ביקר בא"י ב-1681 וספרו המוקדש לתיאור מסעו בא"י ושכנותיה, "מסע בלבנט", הופיע במתכונת אלבומית מהודרת ב-1698. בספרו תמונות רבות ערך ללימוד נופי הארץ ואתריה. ביניהם כאלה שהשתנו ללא הכר ושעבודתו של דה ברוין משמשת מקור יחיד לשחזור צורתם המקורית. בין אלו יצוינו במיוחד טבריה, חיפה, ונמל יפו".

איזו תמונה ראוי לשלב בשובל?

תודות לקורנליס דה ברוין נמצא תיאור של טבריה בשלהי המאה ה-17, אולם האם עדות זאת משקפת גם את המצב 100 שנים קודם לכן?

מעיון בקובץ התעודות מראשית התקופה העות'מנית שפרסם פרופ' הד למדו תחקירני השירות הבולאי כי בתקופה זאת לא חלו שינויים משמעותיים בנופה של טבריה וסביבתה, וכי אפשר בהחלט לראות בציורו של קורנליס דה ברוין את נוף תקופתה של דונה גרציה.

מקור: ויקיפדיה

תחריט המתאר את נוף טבריה בשנת 1681

איזו תמונה ראוי לשלב בשובל?

התחרית של קורנליס דה ברוין עובד לצורך הצגתו בשובל הבול. מספר פרטים שוליים (דוגמת חלק מן הדמויות שבקדמת התמונה) נמחקו לצורך ההתאמה לבול, והציור נצבע בצבעי פסטל עדינים.

היא האשה שעזרה לך... בשעת מצוקתך... (שמואל אושקין)

ומה עם ציטוט לשובל?

מתוך הספרים שנכתבו על דונה גרציה לאחר מותה ניתן היה לבחור משפטים רבים שיתארו את דמות האישה המופלאה הזאת. **ר' יהושע צונצין** מקושטא כתב: "...היא החזיקה ידי עני ואביון להושיעם...". המשורר **ר' סעדיה לונגו מסלוניקי** כונן: "...מפרי ידיה וצדקותיה נטעה כרם ה' צבאות כל בית ישראל, ויצא לה שם כשם הגדולים והקדושים אשר בארץ...", וכך הלאה.

השירות הבולאי בחר משפט מתוך דברים שכתב עליה, עוד בחייה, **שמואל אושקי**. אושקי היה סופר מאנוסי פורטוגל באיטליה. בשנת 1553 הדפיס בפרארה את ספרו הפורטוגזי "נחמה לצרות ישראל", אותו הקדיש לדונה גרציה. בהקדמה לספר כתב אושקי (בפנותו אל קהל אנסי פורטוגל): "...אל לך לשכוח את העזרה שנהנית הימנה בעת צרתך, בדרך מפורטוגל ועד הגיעך לחוף מבטחים. מי כמוך ראה את גילוי החסד האלוקי במסווה אנושי, הנראה לעיניך, להצלתך?... היא האישה המסייעת לבנייך הנצרכים בתחילת מסעם... היא המגינה עליהם בסערת האלפים הקשה בגרמניה... **היא האישה שעזרה לך** באהבה אמיתית וביד בטוחה **בשעת מצוקתך** המסוכנת והדחופה... היא שכלכלה את המוני הנצרכים והעניים...".

התוצאה הסופית

ב-2 בדצמבר 1991 הנפיק דואר ישראל את הבול שהוקדש לדונה גרציה (נשיא), תוצר של עבודת מחקר מעמיקה ומקיפה.

